

19 בדצמבר 2016

השלכות אובדן מרחב סרת על מעמדו של דאעש בלוב ועל צביונה של "המדינה האסלאמית" (הערכה ראשונית)

מימין: טנק הנושא את דגל לוב ב"שכונה הימית" בסרת, המעוז האחרון, שנכבש מידי פעילי דאעש (ערוץ ליביא מבאשר, 5 בדצמבר 2016). משמאל: אזרחים בסרת חוגגים יחד עם החיילים, ששחררו את העיר (אלג'זירה, 12 בדצמבר 2016).

כללי

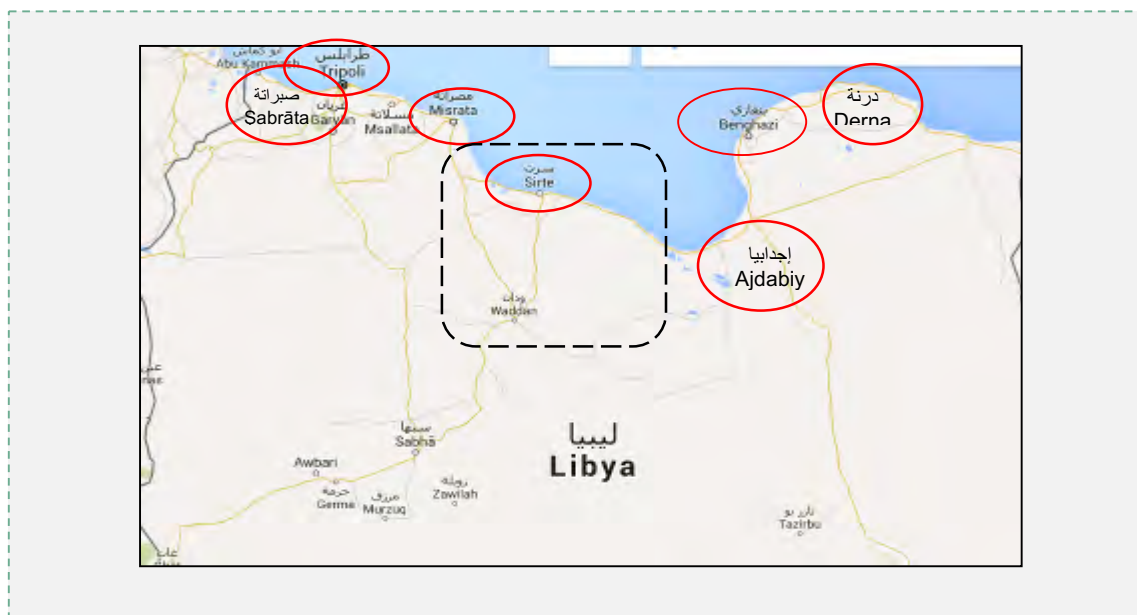
1. ב-5 בדצמבר 2016, לאחר קרבות שנמשכו כ-7 חודשים, הושלם כיבושה של העיר סרת, "בירת" דאעש בלוב (ובצפון אפריקה כולה). פאיז אלסראג', יו"ר מועצת הנשיאות של ממשלת ההסכמה, הודיע ב-17 בדצמבר באופן רשמי על סיום הפעולות הצבאיות בסרת ועל שחרורה מידי דאעש. כוחות ממשלת ההסכמה, המבוססים על המליציה האסלאמית "שחר לוב"¹, כבשו את העיר סרת ואת ואזור השליטה של דאעש במרחב העיר. כיבושה של סרת נעשה ע"י כוחות לובים בסיוע אווירי אמריקאי (על פי כתב רוטרס בתוניס, 9 בדצמבר 2016, האמריקאים ביצעו יותר מ-500 תקיפות אוויריות).

2. דובר מבצע "הבניין הבנוי לתלפיות" הודיע, כי לכוחות ממשלת ההסכמה נגרמו 720 הרוגים וכ-3000 פצועים במהלך המבצע. על פי מקורות מערביים שהו בסרת כ-6000 פעילי דאעש (הגארדיאן הבריטי, 9 ביוני 2016). על פי ממשלת ההסכמה הלובית נהרגו במהלך המבצע יותר מ-2500 פעילי דאעש (אלחיאת, 10 בדצמבר 2016).

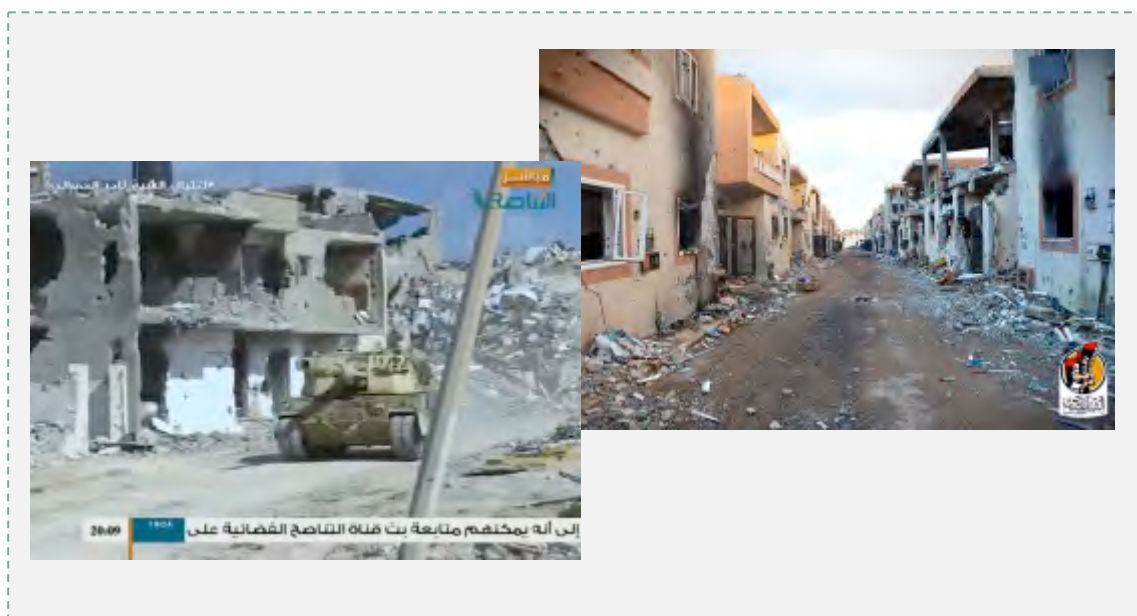
¹ "שחר לוב" (פג'ר ליביא) הינה מסגרת-על של מליציות אסלאמיות, אשר הוקמה בעת ההתקוממות נגד מעמר קד'אפי. מליציה זאת תומכת בממשלת ההסכמה בטריפולי ופעילה היוו את המרכיב המרכזי בכוחות, שכבשו את העיר סרת ואת המרחב שמסביבה.

3. דובר המבצע לכיבוש סרת מסר, כי נמשכות הסריקות בעיר, וכי פינוי המוקשים והמטענים, שנותרו בה, יימשך עוד חודש לפחות. **עמיד (תא"ל) אחמד אבו שחמה**, שמונה ב-13 בדצמבר לתפקיד המושל הצבאי של סרת, ציין כי עד כה פונו מ"השכונה הימית" (מעוז דאעש בלוב) מאות גופות של פעילי דאעש. הוא הוסיף, כי פינוי הגופות משם עודנו נמשך. דוברת פיקוד אפריקה של צבא ארה"ב מסרה, כי הסיוע האווירי האמריקאי לכוחות ממשלת ההסכמה יימשך גם בשלב של השבת הביטחון לעיר לאחר כיבוש (אלוסט, 15 בדצמבר 2016; u.s.marinecorpstimes.com, 15 בדצמבר 2016; ספוטיק, 18 בדצמבר 2016).

4. ניתן להעריך, כי מאות רבות ויתכן כמה אלפים של פעילי דאעש נמלטו מהעיר סרת ומסביבותיה לאזורים המדבריים, שבמרכז ודרום לוב, המדובר באזורים נעדרי משילות, שבהם יש לדאעש נוכחות, ושם יוכלו פעיליו להתארגן מחדש בחופשיות יחסית, על מנת לחדש פעילותם (אלחיאת, 10 בדצמבר 2016; אלג'זירה, 12 בדצמבר 2016). כמו כן יש לדאעש נוכחות בערים הגדולות בלוב (ראו מפה), הגם שהמרחק הגיאוגרפי הגדול מקשה על תאום ושיתוף פעולה אפקטיבי ביניהם (ראו מפה).

אזור השליטה הטריטוריאלי של דאעש במרחב סרת, שנפל לידי ממשלת ההסכמה הלובית לאחר שבעה חודשי לחימה. בעיגולים האדומים מסומנות ערים גדולות, שבהן או בסביבותיהן יש לדאעש נוכחות אך לא שליטה (Google Maps).

ההרס בסרת בעקבות הקרבות שהתחוללו בה (עין ליביא, 3 בדצמבר 2016; ערוץ אלטנאצח, 5 בדצמבר 2016).

הרס בסרת בעקבות הקרבות (אלג'זירה, 12 בדצמבר 2016).

■ מקורות לובים וחוקרים העוסקים בנושא הלובי מביעים חשש, כי גם לאחר שדאעש איבד את סרת, הוא ינסה לארגן את שורותיו וישוב להילחם בעיקר באזור שמדרום לסרת. לאזור זה נמלטו על פי ההערכות מאות פעילי דאעש עוד לפני פרוץ הקרבות בסרת בשלבים הראשונים של המערכה לכיבוש העיר (ניתן להעריך, כי בהמשך נמלטו לשם פעילים נוספים). בספטמבר 2016 מונה ג'לאל אלדין התוניסאי לאמיר החדש של דאעש בלוב (במקום האמיר הקודם, שמצא את מותו בקרבות בסרת), ככל הנראה על מנת להמשיך בלחימה מחוץ לסרת. על פי חוקר המתמחה בלוב, זהו אחד המנהיגים, שכינינו את הגל הבא של ההתקפות דאעש מדרום לסרת (רויטרס, 9 בדצמבר 2016).

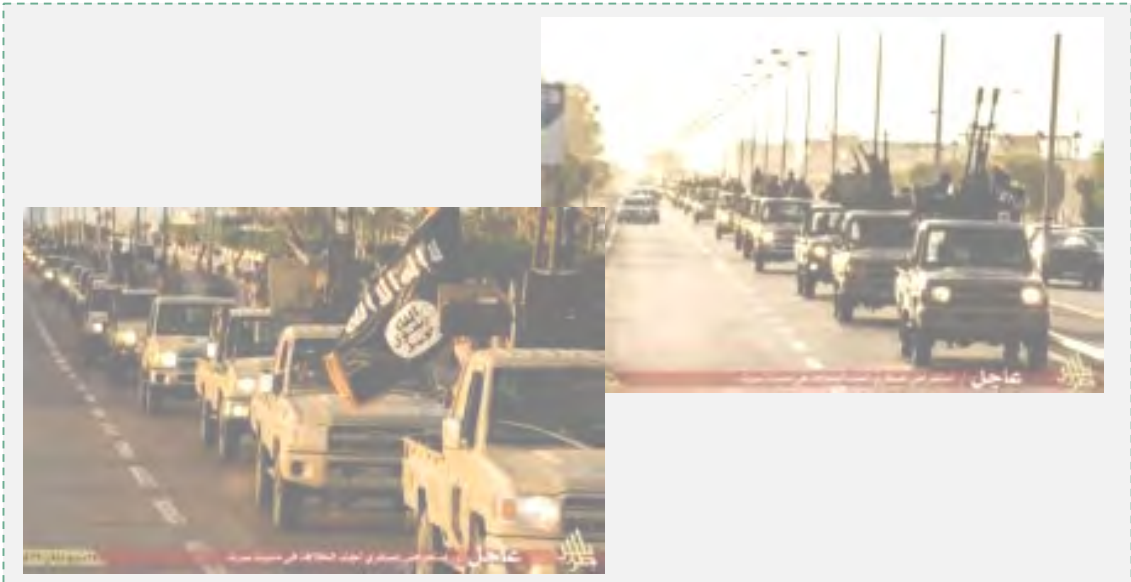
■ **מחמד בן סאלם אלעינוני**, המכונה **ג'לאל אלדין התוניסאי**, נולד ב-1982 בעיר מסכאן שבמזרח תוניס. מתוניס הוא עבר לצרפת שם השיג אזרחות צרפתית. בשנים 2011-2012 הוא יצר קשר עם קבוצה של ג'האדיסטים, שפעלה בגבול תוניסיה-לוב, והניע אותה להישבע אמונים למנהיג דאעש. בשנים 2013-2014 הוא נסע לסוריה ולעיראק שם הצטרף לדאעש. הוא אף הופיע בתקשורת (2014) בסרט שעסק ב"הסרת הגבולות" בין עיראק לסוריה. ב-27 בספטמבר 2016 מינה אותו מנהיג דאעש לאמיר החדש במקום **אבו חביב אלג'זראוי (עבד אלקאדר אלנג'די)**, מנהיג דאעש בלוב, שנהרג בקרבות בסרת.

תצלום ארכיון של ג'לאל אלדין התוניסאי (אלג'מהוריה, תוניס, 30 בספטמבר 2016).

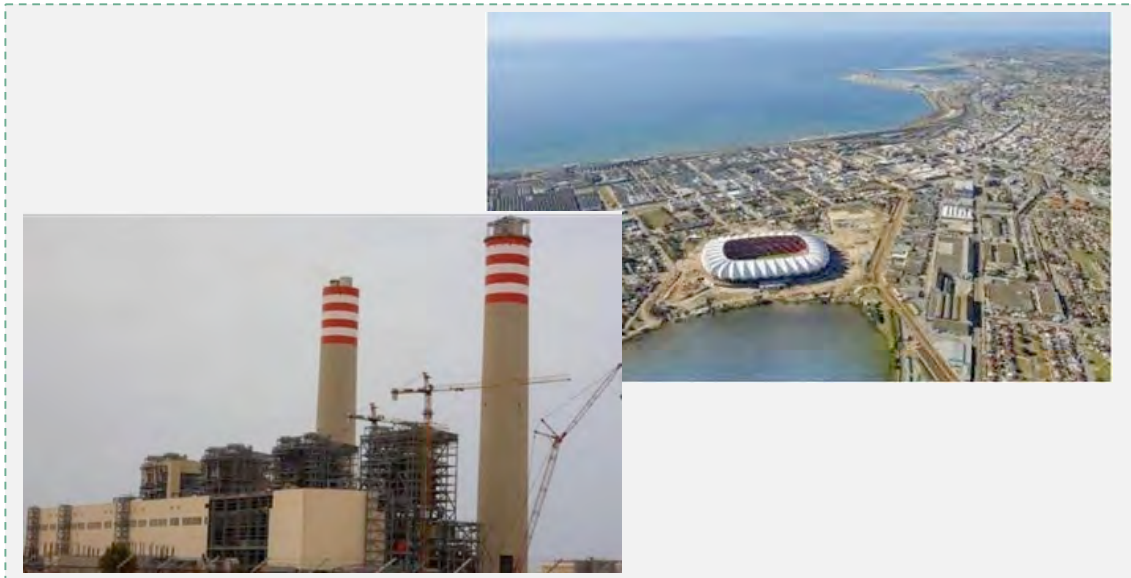
הערכת משמעויות שחרורה של סרת מידי דאעש

5. כיבוש סרת והמרחב שמסביבה הביא לסיום תקופה של קרוב לשנתיים, במהלכה **הצליח דאעש לבסס בלוב** אזור שליטה טריטוריאלי בעל משילות על אוכלוסייה גדולה, היחיד מסוגו מחוץ לעיראק ולסוריה. כיבוש העיר סרת התבצע ב-18 בפברואר 2015, כאשר כמה מאות פעילים שהגיעו בהפתעה ברכבי שטח השתלטו כמעט ללא קרבות על העיר סרת (מקום הולדתו של קד'אפי). במשך התקופה, שבה שלט דאעש על סרת והמרחב שמסביבה (כ-260 ק"מ לאורך החוף הלובי) התבסס הארגון ובנה תשתיות אזרחיות, צבאיות וממשלתיות, ששימשו עבורו כקרח קפיצה לפעילות טרור וגרילה, באזורים אחרים בלוב ובמדינות צפון אפריקאיות אחרות. התבססותו של דאעש במרחב סרת התחוללה בתקופה שלאחר הצלחותיו בעיראק ובסוריה (2014), בעוד שאבדן סרת התרחש בתקופה של "התכווצות" מתמשכת של שטחי שליטתו של דאעש גם בעיראק ובסוריה.

כניסת דאעש לעיר סרת ב-18 בפברואר 2015. במפגן הכוח, שערך דאעש בעיר השתתפו עשרות רכבי שטח עליהם פעילי דאעש חמושים ברובי קלצ'ניקוב, מקלעים, מטולי וטילי RPG ומקלעי נ"מ (nasher.me; טוויטר).

6. שליטתו של דאעש על העיר החשובה סרת והמרחב שמסביבה חיזקה באופן משמעותי את כוחו ומעמדו של דאעש בלוב, ובצפון אפריקה כולה. שכן במרחב סרת נפלו לידי דאעש תשתיות ממלכתיות וביניהן שדה תעופה בינלאומי ובסיס חיל האוויר באלרצ'אביה, פרויקטים כלכליים הכוללים פרויקט השקיה גדול ממדים ("הנהר המלאכותי העצום") ותחנת חשמל, שממערב לעיר סרת. השליטה על הנכסים הכלכליים ועל והאוכלוסייה בסרת סייעה לדאעש להקים תשתית ממשלתית וצבאית בעיר, לכפות על תושביה את ההלכה האסלאמית (השריעה), על פי פרשנותו המחמירה, ולהשתמש במרחב שבשליטתו כקרח קפיצה לפעולות טרור וגרילה באזורים נוספים בלוב ובמדינות הגובלות עימה.

מימין: צילום פנורמי של העיר סרת, שנפלה לידי דאעש ב-18 בפברואר 2015 (אלמע'רב אליום, 31 בינואר 2015). משמאל: תחנת הכוח לייצור חשמל ממערב לעיר סרת, שנפלה לידי דאעש (אתר אלרציפה, 8 במרץ 2015).

אחד מאזורי הלחימה במרחב סרת ולפניו שלט של דאעש: "העיר סרת, תחת צילה של השריעה" (אלג'זירה, 12 בדצמבר 2016).

7. אנו סבורים, כי נפילת מרחב סרת תחליש באופן משמעותי את מעמדו של דאעש בלוב. שכן הארגון יחסר עתה את השליטה על האוכלוסייה, את ההכנסות הכספיות, שהוא הפיק מהעיר סרת ומהמרחב שמסביבה, ואת יכולת פעיליו הצבאיים לפעול בחופשיות במרחב העיר ולצאת ממנה לפיגועי טרור וגרילה. אובדן הנכסים הללו יעמיד את דאעש בלוב ואת הנהגתו בעיראק ובסוריה בפני הצורך לשנות את אופי פעילותו של דאעש בלוב ולשים את הדגש על פעולות טרור וגרילה תוך זניחת העיסוק במשילות על אוכלוסייה גדולה. דאעש איבד איפא את מאחזו הטריטוריאלי בלוב וכוחו נחלש, אך הוא לא הובס וצפוי, כי פעילותו בלוב תתחדש, יתכן לאחר תקופה של התארגנות מחדש.

8. במקום מרכז הכובד הטריטוריאלי והממשלי, שהיה עד כה בסרת, תועתק הנוכחות והפעילות של דאעש למוקדים רבים, רחוקים זה מזה, בדרום לוב ובערים שלאורך החוף. דאעש לא יהנה במקומות הללו משליטה בלעדית (כפי שנהנה בסרת) אלא יקיים נוכחות ופעילות לצד מליציות לוביות אחרות (למשל, בערים מצריתה, אג'דאביא, בנע'אזי, טריפולי). ממאחזיו השונים ימשיך דאעש ליזום פעולות טרור וגרילה נגד אויביו, ואולי אף ליזום מפעם לפעם פשיטות או פיגועים באזורים מרוחקים, אולי אף מחוץ ללוב, על מנת להוכיח שנוכחותו ופעילותו בלוב עודם נמשכים.

9. מעבר לכך, אובדן השליטה על מרחב סרת עשוי להוות, להערכתנו, מקרה מבחן לאופן הסתגלות דאעש לתנאים החדשים הנכפים עליו (העשויים בעתיד להיווצר גם בעיראק ובסוריה, בעידן שלאחר נפילתן האפשרית של מוצול ואלרקה). הנחת המוצא שלנו היא, שנוכחות ופעילות דאעש בלוב תימשך בשל הכאוס והאנרכיה שעודם קיימים, העדר שלטון מרכזי אפקטיבי, והיריבויות השבטיות והארגוניות, היוצרות ואקום ממשלי וביטחוני. עם זאת דאעש לאחר אבדן סרת ישוב ל"ממדיו הטבעיים" ויותר ארגון גרילה וטרור סלפי ג'יהאדיסטי, שיפעל בקרב שלל הארגונים והמליציות היריבות הנלחמות בלוב.

עירעור תפיסת "המדינה האסלאמית" ("מדינת הח'ליפות")

10. בבסיס תפיסתו האידיאולוגית של דאעש עומדת החזרה אל תקופה הזוהר של האסלאם. זאת באמצעות הקמתה מחדש של "מדינת הח'ליפות" ("המדינה האסלאמית"). מדינה זאת מבוססת על החלת חוקי השריעה, על פי הפרשנות הסלפית-ג'האדיסטית המחמירה. בשלב הראשון חתר דאעש להפיל את המשטרים בבגדאד ובדמשק, ולהקים בהן את הבסיס הטריטוריאלי של "מדינת הח'ליפות", ומשם להתפשט לחברי ארץ נרחבים במזרח התיכון, צפון אפריקה (ולוב בכלל זה) ודרום מערב אסיה.

מימין: מדינת הח'ליפות האסלאמית בגבולותיה הרחבים. שמותיהן של מדינות הלאום המודרניות אינם מופיעים במפה אלא שמות אסלאמיים בלבד (hanein.info). משמאל: מפת הח'ליפות האסלאמית באנגלית ומימינה תמונתו של אלבע'דאדי (hanein.info).

11. כיום, כשנתיים וחצי לאחר ההכרזה על הקמת הח'ליפות, נראית תפיסה זאת כבלתי ריאלית בעליל. דאעש איבד את מרבית מאחזיו הטריטוריאליים בסוריה וה"בירה" אלרקה נמצאת "על הכוונת". בעיראק נתונה "עיר הבירה" מוצול למתקפה של קואליציה אזורית ובינלאומית ומרבית מאחזי דאעש במחוז הסוני אל-אנבאר אבדו. אובדן אזור השליטה בלוב, המדינה היחידה מחוץ לעיראק ולסוריה שם הצליח דאעש להקים אזור שליטה טריטוריאלי, מוכיח גם הוא את הקושי של דאעש (ושל כל ארגון סלפי-ג'האדיסטי) לשלוט על אוכלוסיות נרחבות על פי דפוסים אנכרוניסטים מהמאה השביעית ולהחיל בכפיה על התושבים את ההלכה האסלאמית בפרשנותה הנוקשה. זאת ועוד, הארועים בעיראק, בסוריה ובלוב המחישו גם את הקושי של דאעש להתמודד באופן חזיתי מול צבא סדיר המצוייד באמצעי לחימה מתקדמים.

12. עם זאת אנו סבורים, כי אובדן שטחי שליטה של המדינה האסלאמית בעיראק, סוריה ולוב לא תוביל להיעלמותו של דאעש במדינות הללו וזאת בשל הואקום הממשלי והביטחוני והשסעים החברתיים, העדתיים והדתיים, הקיימים בהם. אולם אובדן שטחיה של "הח'ליפות האסלאמית" תאלץ את דאעש לבצע שינויים באופי פעולתו ולהסתגל למצב חדש של הפיכתו (מחדש) לארגון טרור וגרילה, כפי שהיה לפני שכבש את מוצול. אם יעשו כך הוא עשוי "ליישר קו" עם אלקאעדה

ושלוחותיה במזרח התיכון, שהשכילו שלא להקים "מדינה אסלאמית" בשטחי שליטתם ולשעבד לשם כך משאבים רבים בניהולה השוטף ובהגנה עליה. הקמת הח'ליפות האסלאמית עלולה להיוותר בבחינת חזון לעתיד לבוא תוך זניחת היומרה (ולו גם זמנית) להקימה "כאן ועכשיו".